

Чорній Р. П.,

кандидат філологічних наук,
доцент кафедри практики англійської мови
та методики її викладання
Тернопільського національного педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка

ЖАНР НАРИСУ В ХУДОЖНЬОМУ ДОРОБКУ КЕТРІН СТОКЕТТ

Анотація. У статті розглядається функціонування жанру нарису в контексті української та американської літературної традиції. На прикладі творчості Кетрін Стокетт аналізуються особливості жанрового поєднання авторського нарису та післяслова.

Ключові слова: нарис, есе, нарис-післямова, мета-жанр, документалізм, автобіографічність, сповідальність.

Постановка наукової проблеми та її значення. Жанр нарису за своїми якостями та ознаками вважається найскладнішим, оскільки поєднує в собі особливості публіцистики та художньої літератури. Нарис у жанровій системі майстра художнього слова відіграє особливу роль, адже в ньому найбільш повно проявляється особистість митця.

Мета статті полягає у спробі охарактеризувати нарисову творчість сучасної американської письменниці Кетрін Стокетт.

Виклад основного матеріалу. В українському науковому вжитку сьогодні відсутній уніфікований термін на позначення малої форми художньо-публіцистичного жанру, тому побутує кілька варіантів назв цього художнього явища: «нарис», «есе», «есеї».

Зокрема М. Балаклицький, В. Берьозкіна, Л. Садикова, О. Ципоруха, Г. Швець у своїх студіях, присвячених генезису жанру, використовують термін «есе». У «Літературознавчому словнику-довіднику» есе визначають як «невеликий за обсягом прозовий твір, що має довільну композицію, висловлює індивідуальні думки та враження з конкретного приводу чи питання і не претендує на вичерпне і визначальне трактування теми» [5, с. 249]. Поряд із цим М. Гнатюк, В. Горбачук, М. Епштейн, М. Стріха, Б. Магіяш та інші науковці у своїх дослідженнях послуговуються терміном «есеї». С. Шебеліст, підтримуючи такий варіант назви оповідного художньо-публіцистичного твору, акцентує увагу на французькій етимології слова «есеї» – *essai*, яке походить від латинського *exagium* – «зважування», *exigo* – «зважаю», і, посилаючись на авторитетну думку В. Горбачука, наголошує на точнішому відтворенні оригінальної вимови терміну на позначення цього художнього явища [7, с. 48]. Ф. Білецький, О. Бойченко, Р. Гром'як, Ю. Ковалів, В. Кузьменко, В. Теремко, М. Ткачук на позначення епічного виду малої форми вживають назву «нарис», апелюючи до термінологічного та загальнотеоретичного характеру поняття: «Нарис – оповідний художньо-публіцистичний твір, у якому зображено дійсні факти, події й конкретних людей. За обсягом наближається до невеличкого оповідання, новели, але позбавлений чіткої завершеної фабули, обов'язкової для новели, притаманної оповіданню» [5, с. 477].

Суголосним до цього формулювання є визначення: «Нарис – опис реальних подій, фактів. За своєю природою він близький до оповідання, однак нарисова творчість має свою специфіку. Образність у творах цього жанру виконує публіци-

стичну функцію. У ньому багато місця займають роздуми, певні статистичні викладки, економічний аналіз тощо. Вимисел у нарисі відіграє значно меншу роль, ніж в оповіданні» [4, с. 18].

Нарис як художнє явище поширився в Україні у XIX ст. Яскравими представниками українського нарисового письма є Г. Квітка-Основ'яненко, Є. Гребінка, І. Нечуй-Левицький, П. Мирний, Леся Українка, І. Франко, М. Хвильовий, Б. Лепкий, Г. Тютюнник, Ю. Мушкетик, В. Коротич, В. Дрозд.

Як самостійний літературний жанр нарис, або есей, починає набирати популярності в культурі США наприкінці XVIII ст., хоча виникнення англійської нарисової прози пов'язують іще з іменем Френсіса Бекона (1561–1626) та його працями «Of Youth and Age», «Of Truth», «Of Studies», «Of Revenge», «Of Parents and Children», «Of Marriage and Single Life», «Of Discourse» [8].

Осмилюючи історію розвитку та становлення жанру нарисового в американській літературній традиції, можна виокремити такі етапи: XVII ст. – ранній американський та колоніальний період (Френсіс Бекон, Самуел Сіволл, Джон Вулмен); XVIII ст. (Бенджамін Франклін, Томас Пейн, Томас Джефферсон, Вашингтон Ірвінг); перша половина XIX ст. (Ральф Емерсон, Олівер Холмс, Маргарет Фуллер, Едгар По, Фредерік Дуглас); друга половина XIX ст. (Марк Твен, Джарред Дюбуа, Луїза Олкотт, Хенрі Адамс, Мері Остін); початок – середина XX ст. (Ернест Хемінгвей, Вільям Фолкнер, Френсіс Скотт Фіцджеральд); середина XX ст. – початок XXI ст. (Норман Мейлер, Джордж МакФі, Джоан Дідіон, Едвард Хоугленд) [8].

Цікавою з цього приводу є класифікація жанру американського есею, запропонована С. Шебелістом:

1) *формальний есей*, якому притаманний розширений обсяг, серйозна мета, логічна організація структури, поважність, чітко організована експозиція особистих думок та ставлення до специфічних або неперсональних тем;

2) *неформальний есей* (або літературний) як єдиний суто літературний різновид, відмінні риси якого виявляються у високому ступені особистісного, де думка автора про предмет обговорення важливіша за сам предмет [7, с. 51–52].

Також науковець подає хронологічну типологію *неформального есею*:

1. Афористичний (XVI–XVII ст.), який складався із речень і власних нотаток автора до них, які пізніше Ф. Бекон доповнив різноманітними цитатами та ілюстраціями. У XVI ст. в англійській літературі розвинувся характерний есей – короткий скетч, що описує характер або властивості людини.

2. Періодичний есей (перша половина XVIII ст.), який коротший за обсягом та відрізняється більш індивідуалістичним та інтелектуальним характером, що був зорієнтований на середній клас, постійно зацікавлюючи міського читача.

3. Особистісний есей (початок XIX ст.), який відрізнявся від попередніх типів інтимним стилем, автобіографічним інтересом, легким гумором і настроєм, вишуканістю та літературним смаком.

4. Формальний есей (початок XIX ст.) охоплював різні твори: від коротких серйозних журнальних статей до наукових трактатів, але все одно його головними критеріями були описовість, аполітичність і об'єктивність [7, с. 51–52].

Продовжуючи міркування С. Шебеліста, О. Ципоруха пропонує свою класифікацію американського есе другої половини XX ст., умовно поділяючи його на 6 видів (особистісний, описовий, інформативний, критичний, порівняльний, літературний) [6, с. 61–62].

Таким чином, кожен період американської літератури славиться своїми власними майстрами жанру нарису, роботи яких є яскравими прикладами сили й майстерності художнього слова, а різноманіття форм нарисного письма характеризується публіцистичною насиченістю нарисового образу.

Поділяємо думку О.О. Гусєвої, що на початку XXI ст. здійснюється подолання канону, відбувається модернізація нарису, набуття ним нових ознак і властивостей на межі руйнування традиційного жанру (есеїстичність, сповідальність, автобіографізм) [3, с. 66]. Продовжуючи думку науковця, М.М. Гнатюк вказує на метажанрову природу нарисової прози та, послуговуючись терміном есей, наголошує на синтезі його жанрових констант і маркерів та модифікованих (есеї-притча, есеї-проповідь, есеї-щоденник), додаючи, що форми жанрової дифузії есею представлені такими різновидами: роман-есеї, повість-есеї, оповідання-есеї, новела-есеї [2, с. 97]. Отже, поряд із класичними зразками нарисної літератури існують і жанрові різновиди, коли «синкретизм письменницького есею й жанрів літературної критики та документалістики продукує есеї-рецензію, есеї-передмову, есеї-післямову» [2, с. 103].

Саме одним із таким зразків сучасної нарисової прози є «Занадто мало, занадто пізно. Кетрін Стокетт про себе» (TOO LITTLE, TOO LATE. Kathryn Stockett, in her own words) [9]. У формі особистісного повідомлення автор не тільки розкриває особливості письменницької індивідуальності, а й через власні спостереження, міркування залучає читача до співпереживання. «Післямова» Стокетт – це звернення-монолог. Документальність представлена у короткій біографічній довідці та інформації про публікацію роману письменниці. Зокрема, вказується, що Кетрін Стокетт народилася та виросла в штаті Міссісіпі на півдні США. Вивчала англійську мову та літературу в університеті штату Алабама, після закінчення якого переїхала до Нью-Йорку, де впродовж 9 років працювала у видавництві журналу, відповідаючи за маркетинг та випробовуючи свої сили в журналістиці.

Терористичний акт 11 вересня 2001 р., коли Стокетт опинилася відірваною від близьких і почувалася незахищеною, самотньою, як колись у дитинстві, згадка про свою темношкіру няню не тільки надала їй впевненості в собі, а й вилилася в рядки оповідання від імені Деметрі. Саме спогади про Деметрі стали поштовхом для написання роману.

У 2009 р. виходить дебютний роман письменниці «Прислуга», сюжетну основу якого складає драматична історія життя темношкірих жінок в роки сегрегації 1960-х рр. Гостротою поставленої проблеми роман викликав справжній шквал емоцій – як позитивних, так і негативних. Стокетт розкриває читачеві мету роману – надати право голосу чорношкірій жінці, надати

їй можливість заявити про себе, дозволити розповісти свої власні історії про те, що означає бути чорною в суспільстві білих.

«Занадто мало, занадто пізно. Кетрін Стокетт про себе» (TOO LITTLE, TOO LATE. Kathryn Stockett, in her own words) – нарис, яким Стокетт супроводжує роман, і в якому розкриває свої авторські інтенції, не є простою даниною традиції. Для автора цей коментар несе особливе смислове навантаження. Назва післямови підсилюється графічним акцентом – капіталізацією слів, які привертають увагу реципієнтів до важливості закладеної інформації. Заголовок, у якому всі літери представлені великими буквами (шрифтове варіювання), вказує на важливість сприйняття інформації для читачів і на те, яке значення мають відомості такого повідомлення для самої письменниці.

Авторська післямова – це своєрідна сповідь Кетрін Стокетт, котра лише в дорослому віці стала соромитися того факту, що ні вона, ні будь-хто із членів її родини ніколи раніше не задумувалися і жодного разу не ставили питань темношкірій служниці про те, що означає бути темношкірою людиною, що відчувала Деметрі, працюючи на білих господарів. Стокетт наголошує, що під час написання книги «Прислуга» вона обдумувала, уявляла, якою б могла бути відповідь Деметрі.

Нарис Стокетт «Занадто мало, занадто пізно» – це спогади автора про власне дитинство, в якому особливу роль відіграла Деметрі МакЛорн, темношкіра служниця, яка завжди була поряд зі Стокетт під час численних мандрівок її матері. На думку самої письменниці, вона не зуміла повністю описати трагедію темношкірої жінки у роки сегрегації, а ще менше їй вдалося змалювати ту любов, щирі взаємини, які були не поодинокими між сім'ями білих родин та темношкірої прислуги, яка працювала на них. Занадто пізно автор усвідомила, що відповідь на свої питання вона могла б отримати лише від Деметрі.

Особливе місце у нарисі Кетрін Стокетт займає інформація про її малу батьківщину, штат Міссісіпі, який, незважаючи на всі недоліки, залишається дорогим для письменниці: «*Mississippi is like my mother. I am allowed to complain about her all I want, but God help the person who raises an ill word about her around me, unless she is their mother too*» [9]. Авторка пишається, що належить до числа найяскравіших представників свого краю – така громадянська позиція Кетрін Стокетт-письменниці та людини.

Висновки. Таким чином, жанр нарису, представлений у вигляді жанрового злиття письменницького нарису та післяслова, у творчій практиці Кетрін Стокетт продемонстрував її художню майстерність та вміння у стислій, лаконічній формі висловлюватися про головне.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо в дослідженні стилістичної характеристики експресивних засобів ідіолекту Кетрін Стокетт.

Література:

1. Гетьманець М.Ф. Сучасний словник літератури і журналістики. / М. Гетьманець, І. Михайлин. – Х.: Прапор, 2009. – 384 с.
2. Гнатюк М.М. Жанрово-тематична парадигма сучасної есеїстики / М.М. Гнатюк // Літературознавчі студії. – 2015. – Вип. 1 (1). – С. 96–104. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Lits_2015_1%281%29_13.
3. Гусєва О.О. Жанр нарису на рубежі століть у ситуації трансформації соціокультурної парадигми / О.О. Гусєва // Держава та регіони. Серія «Соціальні комунікації». – 2014. – № 3. – С. 63–67. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/drsk_2014_3_16.
4. Кузьменко В.І. Словник літературознавчих термінів / В.І. Кузьменко. – К.: Укр. письменник, 1997. – 230 с.

5. Літературознавчий словник-довідник / за ред. Р.Т. Гром'яка, Ю.І. Коваліва, В.І. Теремка. – К.: ВЦ Академія, 2007. – 752 с.
6. Ципоруха О. Теорія есе: європейські та американські концепти / О. Ципоруха // Мандрівець. – 2000. – № 5–6. – С. 61–62.
7. Шебеліст С. Теоретичні аспекти жанру есею / С. Шебеліст // Слово і час. – 2007. – № 11. – С. 48–56.
8. Famous American Essay Writers: from Early Days to Contemporary Essayists [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bid4papers.com/blog/famous-american-essay-writers/>.
9. Stockett K. The Help / Kathryn Stockett. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.scollingsworthenglish.com/uploads/3/8/4/2/38422447/the_help_kathryn_stockett.pdf/.

Чорний Р. П. Жанр ессе в художественній практиці Кетрін Стокетт

Анотація. В статті розглядається функціонування жанру очерка в контексті української та американ-

ської літературної традиції. На прикладі творчості американської письменниці Кетрін Стокетт аналізуються особливості жанрового поєднання авторського очерка та послеслов'я.

Ключевые слова: очерк, ессе-послесловие, метажанр, документальність, автобіографічність, проблемний очерк, ісповедальність.

Chornii R. Genre “essay” in Kethry Stockett’s fiction

Summary. The article deals with the functioning genre of essay in the context of Ukrainian and American literary tradition. Based on Kethryn Stockett’s fiction the peculiarities of genre combination of the author’s essay and afterword are analyzed in this work.

Key words: essay, sketch, essay-afterword, metagenre, documentary, autobiography, problematic essay, confession.